

SENSORVEILEDNING EKSAMEN HELSERETT UiO

Det må ved vurderingen av besvarelsene generelt differensieres mellom MA- og BA-kandidater. Der jeg fremhever hva som må forventes av MA-kandidater, betyr det at samme krav ikke kan stilles til BA-kandidater

1. Gjelder helsepersonelloven for Peder Ås?

Oppfylte i tilfelle Peder helsepersonelloven regler om forsvarlig og omsorgsfull hjelp?

Det følger av helse- og omsorgstjenesteloven (hol.) § 2-1 at helsepersonelloven gjelder for personell som yter helse- og omsorgstjenester. Det første spørsmålet det må tas stilling til er om Peder er omfattet av begrepet «helsepersonell» i helsepersonellovens (hpl.) § 3. Hvorvidt personell uten autorisasjon faller inn under helsepersonellbegrepet, må vurderes konkret etter stillingens og oppgavens karakter. I dette tilfelle var Peder ansatt i en midlertidig stilling i den kommunale helse- og omsorgstjenesten. Han har pasientkontakt som inkluderer å besøke pasienter hjemme for levering og henting av dosetter. Opplysninger i teksten tilsier at Peder deltar på overlappingsmøter mellom personell som yter helsehjelp. Det må forutsettes at kandidatene kan dette og at det konkluderes med at helsepersonelloven gjelder for Peder. Et pluss til de kandidater som peker på at et formål med hpl. er å sikre at personell som har pasientkontakt innretter sin yrkesutøvelse etter kravene til forsvarlighet.

Oppfylte i tilfelle Peder helsepersonelloven regler om forsvarlig og omsorgsfull hjelp?

Kandidatene må finne fram til hpl. § 4. Spørsmålet gjelder både forsvarlighet og omsorgsfull hjelp.

Spørsmålet om Peder opptrådte forsvarlig skal avgjøres ut fra hans kvalifikasjoner, arbeidets karakter og situasjonen for øvrig. Momenter til vurderingen er at Peder hverken har utdanning eller erfaring som gjør han kvalifisert. Han hadde fått et introduksjonshefte som han hadde unnlatt å lese. Han burde forstått at han ikke var kompetent til å vurdere alvorligheten, da han fant Marthe liggende på gulvet. Det ligger også i forsvarlighetskravet at det skal innhentes bistand der det er nødvendig og mulig. Peder unnløt å innhente bistand, men nevnte bare hendelsen i forbifarten til ansvarsvakt sykepleier Lars Holm senere på dagen.

Av MA-kandidatene må man kunne kreve at de tar opp hvilken betydning det vil ha at Peder ikke hadde fått obligatoriske opplæringen for midlertidig ansatte. Når ufaglærte ansatte sendes hjem til pasienter, må det foreligge klare rutiner for hvordan akutte situasjoner skal håndteres. At det ikke foreligger slike rutiner, kan tilsa at Peder er mindre å bebreide. Det er nærliggende at konklusjonen er at Peder ikke opptrådte forsvarlig fordi han hadde handlingsalternativer. Det viktigste er at kandidatene får til en fornuftig drøfting av forsvarlighetskravet.

I kravet til omsorgsfull hjelp ligger å gi helsehjelpen på en måte som yter pasienten omtanke og respekt. Her må det kunne konkluderes kort med at Peder ikke opptrådte omsorgsfullt når han forlot Marthe i hjelpeløs tilstand.

MA kandidatene vil se at det her er snakk om en øyeblikkelig hjelp situasjon og drøfte om Peder har brutt plikten i hpl. § 7. Peder har jo begrensede kvalifikasjoner, slik at det ikke kan kreves mye av Peder her.

2. Oppfylte Lars helsepersonellovens krav om forsvarlig og omsorgsfull hjelp?

Også her er det hpl. § 4 som er hjemmel. Spørsmålet om Lars opptrådte forsvarlig skal avgjøres ut fra kvalifikasjoner, arbeidets karakter og situasjonen for øvrig.

Momenter til vurderingen er at det er uforsvarlig av en ansvarsvakt å bygge på en ufaglærts vurderinger i en slik situasjon og ikke iverksette tiltak for å undersøke pasienten. Den tid som er til disposisjon, vil ha betydning for vurdering av om en handling eller å unnlate å handle blir vurdert som forsvarlig. Det framkommer av oppgaveteksten at det var svært travelt den aktuelle ettermiddagen og at det ikke utført tilsyn med Marthe pga. mange andre gjøremål. Det hører til arbeidet som ansvarsvakt å prioritere mellom oppgavene og det er tilsynelatende oppgaver denne ettermiddagen som kunne vente slik at noen kunne besøkt Marthe.

Og også her bør kandidatene drøfte om Lars bryter hpl. § 7 fordi dette er en øyeblikkelig hjelp situasjon. Hpl § 7 inneholder en plikt til å yte helsehjelp, slik at det da også inkluderer undersøkelse.

Det er et pluss hvis de ser at plikten til omsorgsfull hjelp ikke aktuell å vurdere her ettersom Lars ikke var i direkte kontakt med Marthe. Dette er det nok mange som ikke ser, og det kan heller ikke trekke ned siden spørsmålet er formulert slik det er.

3. Vurder om journalføringsplikten er overholdt.

Spørsmålet gjelder både Peder og Lars.

Peder.

Spørsmålet er om Peder brøt helsepersonelloven ved ikke å føre journal. Helsepersonelloven bestemmer at den som yter helsehjelp, skal nedtegne eller registrere opplysninger som nevnt i § 40 i en journal for den enkelte pasient. Plikten til å føre journal gjelder ikke for samarbeidende helsepersonell som gir hjelp etter instruksjon eller rettleiding fra annet helsepersonell. Kravet om journalføring knytter seg til ytelse av helsehjelp, noe det må legges til grunn at utlevering av medisiner er. Peder opptrådte i denne situasjonen på egen hånd og ikke etter instruksjon eller rettleiding fra annet helsepersonell. Det må da konkluderes med at Peder brøt journalføringsplikten. Det forventes at kandidatene kan dette.

Lars.

Journalforskriften § 10 inneholder krav om at journalen skal føres uten ugrunnet opphold. Med fortløpende menes at nedtegnelser skal gjøres uten ugrunnet opphold etter at helsehjelpen er gitt. Lars førte journalen først etter tre dager, noe som er brudd på journalforskriften.

Når det gjelder journalens innhold, er spørsmålet om Lars journalførte det av opplysninger som er relevant og nødvendig i henhold til hpl. § 40 og journalforskriften § 4. Det kan at kandidatene ikke mulig å få så mye ut av dette spørsmålet.

4. Gi på bakgrunn av konklusjonen på pkt. 2 og 3, en vurdering av om Statens Helsetilsyn bør gi Lars en advarsel.

Spørsmålet skal løses med hjemmel i helsepersonelloven § 56.

Det første vilkåret som skal drøftes er om Lars handlet forsettlig eller uaktsomt da det ikke ble gjort nærmere undersøkelser om Marthe og da han journalførte den aktuelle hendelsen først tre dager senere. Det aktuelle alternativet i denne saken, er at han handlet uaktsomt.

Det andre vilkåret som må være oppfylt er at handlingene er egnet til å medføre fare for sikkerheten i helse- og omsorgstjenesten, påføre pasienter eller brukere en betydelig belastning eller til i vesentlig grad å svekke tilliten til helsepersonell eller helse- og omsorgstjenesten.

Manglende tilsyn med pasienter som ikke er kontaktbare kan føre til alvorlige konsekvenser for pasienten, som for eksempel at pasienter ikke får livsnødvendig helsehjelp. Mangelfull journalføring gjør at helsepersonell som overtar ansvar etter annet helsepersonell ikke vil være kjent med oppdatert informasjon om pasientene. Kandidatene bør se at begge handlinger er egnet til å medføre fare for sikkerheten i helse- og omsorgstjenesten og til å påføre pasienter en betydelig belastning.

Konklusjonen bør være at hovedvilkårene for advarsel i medhold av helsepersonelloven § 56 er oppfylt.

Det forventes av MA-kandidatene at de ser at dette er en «kan» bestemmelse og at det skal foretas en skjønnsmessig vurdering av om det skal gis en advarsel. En slik vurdering skjer med utgangspunkt i formålet med å gi advarsel som er å reagere på alvorlige overtredelser av helsepersonelloven. Reaksjonen skal bidra til å fremme kvaliteten i helsetjenesten, pasientsikkerhet og bidra til å forhindre fremtidige pliktbrudd. Hva kandidatene kommer frem til her er ikke avgjørende. (I HTIL saken 26.01.2018 mot vernepleier som oppgaven bygger på ble det konkludert med at vilkårene var oppfylt, men det ble likevel ikke ilagt advarsel.)

5. Oppfylte Lilleby kommune helse- og omsorgstjeneste lovens krav om å «sørge for» et forsvarlig tilbud?

Kandidatene må finne fram til helse- og omsorgstjenesteloven § 4-1. Det fremgår av bestemmelsen at tjenestene som ytes skal være forsvarlige. Det framgår av pkt. *c at tjenestene skal være organisert slik at personell som utfører tjenestene blir i stand til å overholde sine lovpålagte plikter* og av pkt. *d at tilstrekkelig fagkompetanse sikres i tjenestene*. I oppgaveteksten er det flere opplysninger som er relevante for drøftingen. Kandidatene bør se at helse- og omsorgstjenestens ledelse manglet oversikt over tjenestene, ikke hadde rutiner for

hvordan ansatte skal gå frem i slike situasjoner og hvem som skal varsles. Kandidatene bør se at Peder var ufaglært og det ikke var sørget for nødvendig opplæring. Det kan også reises spørsmål om det var tilstrekkelig bemanning i tjenestene ettersom det ikke var noen som kunne se til Marthe den aktuelle kvelden.

6. Hvilke rettigheter hadde Marthe i forbindelse med informasjon? Og hvem har plikter?

Kandidatene må her finne fram til pasient- og rettighetslovens (pbrl.) § 3-2 som regulerer pasientens rett til informasjon og de korresponderende bestemmelsene i hpl. § 10 og hol. § 4-2 a. Det fremgår her at *Pasienten skal ha den informasjon som er nødvendig for å få innsikt i sin helsetilstand og innholdet i helsehjelpen. Pasienten skal også informeres om mulige risikoer og bivirkninger.*

Det fremgår av oppgaven at Marthe ikke fikk informasjon fra helsetjenesten om sammenhengen mellom hjerneblødningen, funksjonssvikten og medisinene, fordi hun uttalte høyt og tydelig at hun ikke ville ha mer mas om helsetilstanden eller informasjon om videre helsehjelp. Kandidatene må se at § 3-2 annet ledd bestemmer at informasjon skal ikke gis mot pasientens uttrykte vilje, *med mindre det er nødvendig for å forebygge skadevirkninger av helsehjelpen.* Oppgaveteksten kan forstås slik at det var en sammenheng mellom hjerneblødningen, funksjonssvikten og medisinene. Kandidatene bør drøfte om denne informasjonen – altså konsekvensene av ikke å ta imot helsehjelp - er av en slik art at den faller under informasjonsplikten selv om det ikke faller under begrepet *skadevirkninger av helsehjelpen.* Hva kandidatene kommer fram til, er ikke avgjørende.

7. Kunne Marthe innlegges på Lilleby sykehjem mot sin vilje?

Det forventes at kandidatene ser at det er reglene i pbrl. kap 4A som skal anvendes, fordi det dreier seg om en pasient uten samtykkekompetanse som motsetter seg helsehjelp.

Det fremgår at hun er under tvungent psykisk helsevern, dermed er vilkårene i phvl. § 3-3 oppfylt.

Det er imidlertid fint om kandidatene vurderer om hun også mangler samtykkekompetanse når det gjelder innleggelse i sykehjem. Dette er et krevende spørsmål, og det må differensieres mellom MA- og BA-kandidatene når det gjelder drøftelsen under dette punkt.

Det følger av § 4A-2, annet ledd at undersøkelse og behandling av psykisk lidelse uten eget samtykke kan likevel bare skje med hjemmel i lov 2. juli 1999 nr. 62 om psykisk helsevern. Av faktum fremgår det at den eneste medisinen Marthe tar medisiner, er Zyprexa for sin psykiske lidelse. Det fremgår også at helsepersonell mener at Marthe trenger helsehjelp slik at hennes *fysiske* helse ikke ble ytterligere forverret. Oppgaven legger derfor opp til at det er somatisk helsehjelp Marthe trenger. Reglene i kap. 4 A skal derfor benyttes.

Vilkårene følger av § 4A-3. Tillitsskapende tiltak skal som hovedregel prøves først. Det går fram av oppgaveteksten at det ble gjort mange forsøk på å hjelpe henne i hennes eget hjem.

Hun nektet å ha noe med fastlegen å gjøre og hun avsto tilbud om omsorgsbolig. Hjemmesykepleien fikk bare komme inn for å levere og hente medisiner. Vilåret må ases oppfylt.

Når frivillighet ikke fører fram, må tre vilkår være oppfylt for at helsehjelpen skal kunne gis, jfr. § 4-A-3 a-c.

- a) Unnlatelse av å gi helsehjelp kan føre til vesentlig helseskade for pasienten.
Det fremkommer av teksten at Marthe ikke vil ta blodfortynnende og blodtrykksenkende medisiner. Dette har tidligere blitt satt i sammenheng med blodfortynnende og blodtrykksenkende medisiner. Kandidatene må se at vilåret er oppfylt.
- b) Helsehjelpen anses nødvendig.
Det følger av forarbeidene at det er samme vurderingstema som etter § 2-1 a) begrenset til det strengt nødvendige, noe kandidatene ikke forventes å kjenne til. Det må forventes at de likevel kan si noe fornuftig om at helsehjelpen er nødvendig.
- c) Tiltakene står i forhold til behovet for helsehjelpen.
Det skal vurderes om tvangstiltaket står i forhold til behovet for helsehjelp. Av MA-kandidatene kan man forvente at de vil se at tvangsinnleggelse og tilbakeholdelse anses som et alvorlig inngrep for pasienten etter § 4-a 5 annet ledd. Det framgår av oppgaveteksten at legen og leder av Lilleby sykehjem mener at Marthe trenger helsehjelp slik at hennes fysiske helse ikke ble ytterligere forverret. Hun hadde før dette hatt flere akuttinnleggelser på sykehus og ble stadig mer forkommen. Vilåret må nok anses å være oppfylt.

Helhetsvurderingen.

Selv om vilkårene er oppfylt, følger det av § 4-a 3 tredje ledd at tvangsbruken etter en samlet vurdering må være den klart beste løsningen for pasienten. Det skal legges vekt på graden av motstand og dette skal veies opp mot konsekvensene av at helsehjelpen ikke blir gitt. Det framgår av forarbeidene at det skal tas hensyn til hva pasienten har ment mens samtykkekompetansen var i behold. Det framgår av oppgaveteksten at Marthe tidligere har skrevet seg ut av sykehjemmet etter kort tid, slik at det er grunn til å tro at hun ville ha motsatt seg dette hvis hun hadde kunnet. På den annen side vil det ha store konsekvenser at helsehjelpen ikke blir gitt.

Det følger av § 4A-4 annet ledd at innleggelse og tilbakeholdelse i institusjon omfattes av de tiltak som kan gis med hjemmel i kap. 4 A.

Drøftelsen under dette punkt må vurderes ut fra om det er MA- eller BA-kandidater som svarer. Også BA-kandidatene bør finne frem til pbrl. kap. 4 A, men det kreves ikke så inngående drøftelse som det bør gjøres for MA-kandidater.

*****

